

OPERA

MIEJSKI TEATR
MUZYCZNY

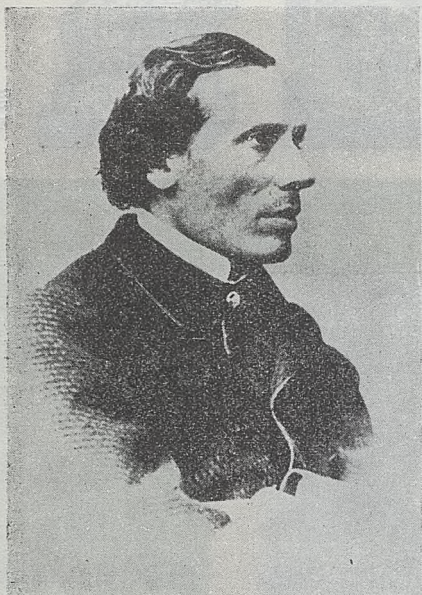
Stanisław
Moniuszko

Straszny Dwór

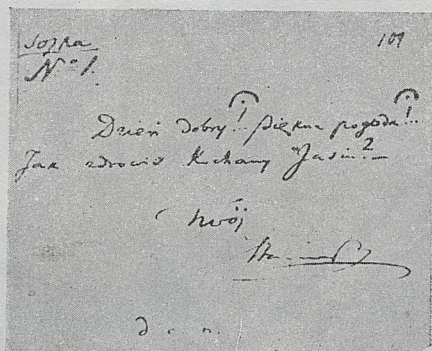
OPERA
W CZTERECH
AKTACH

KRAKÓW 1965 R.

DYREKTOR I KIEROWNIK ARTYSTYCZNY: KAZIMIERZ KORD

JAN CHĘCIŃSKI
autor libretta „Strasznego dworu”

Fotokopia jednego z charakterystycznych listów Moniuszki do J. Chęcińskiego — przypuszczalnie w sprawie zamówionego libretta operowego

STANISŁAW MONIUSZKO

STRASZNY DWÓR

Po sukcesie odniesionym przez „*Verbum nobile*” Moniuszko zaprzagnął wystąpić z operą komiczną większych rozmiarów.

Już poprzednio znalazł w Janie Chęcińskim literata, który posiadał duże wyczucie sceny, a zarazem zrozumienie dla muzyki dramatycznej. Chęciński był autorem libretta *Verbum nobile*, miał też stworzyć libretto do nowej opery Moniuszki. Temat zaczerpnął z opowiadania *Straszny Dwór*, zawartego w zbiorze Kazimierza Władysława Wójcickiego pt. *Stare gawędy i obrazy*. Prostą i nikłą treść noweli rozbudował Chęciński do rozmiarów, które mogły wypełnić cztery akty, pogłębił zarazem psychikę występujących w niej postaci oraz nadał całości nowy koloryt. Akcja opowiadania Wójcickiego rozgrywa się w XVII w., jednak Chęciński wprowadził nowe osoby („sfrancuziały” Damazy) i nadał cześnikowej cechy intrygantki wieku XVIII, tak, że w rezultacie przesunął epokę akcji na czasy późniejsze.

Zaczęte w jesieni 1861 r. nowe libretto było gotowe już w lecie roku następnego. Kompozytor, który prawdopodobnie był inicjatorem wyboru tematu, rozpoczął już wtedy szkicowanie opery. Praca postępowała jednak dość wolno, okresy jej nasilenia były przeplatane dłuższymi przerwami, gdyż kompozytor nie pozostawał obojętny wobec rozgrywających się wtedy tragicznych wypadków, związanych z powstaniem styczniowym. Niewątpliwie Moniuszko musiał walczyć z poważnym oporem wewnętrznym, gdyż komponowanie opery komicznej w chwili gdy cały kraj krwawił się w walkach, mogło się wydać gorzką ironią. Jednak w gruncie rzeczy sprawa przedstawiała się inaczej. Cała atmosfera opery *Straszny Dwór* przepojona była gorącą miłością ojczyzny i umiłowaniem jej przeszłości. Podobnie jak *Pan Tadeusz*, dzieło Moniuszki miało przynieść narodowi ukojenie w jego cierpieniach, a przede wszystkim umocnić go w walce o wolność polityczną i sprawiedliwość społeczną. Te dwa czynniki zostały podkreślone w librecie całkiem wyraźnie. Miecznik

w następujących słowach opisuje zalety, jakie powinni posiadać jego przyszli zięciowie:

Kto z mych dziewczek serce której
W cnych afektów wplącze nić,
By uwieńczyć swe konkury
Musi dzielnym człkiem być...
Piękną duszę i postawę
Niechaj wszyscy dojrzą w nim,
Śmiałe oko, serce prawe
Musi splatać w jeden rym.
Musi cnót posiadać wiele,
Kochać Boga, bratni lud,
Tęgo krzesać w karabelę,
Grzmieć z gwintówki niby z nut.
Mieć w miłości kraj ojczysty,
Być odważnym jako lew,
Dla swej ziemi macierzystej
Na skinienie oddać krew.

„Kochać lud” i „mieć w miłości kraj ojczysty” — to ideały, które przyświecają twórczości Moniuszki od wczesnej młodości aż do końca życia, ideały, o których nie zapomina, pisząc nawet pełną wesołości i pogody komedię muzyczną.

Tę patriotyczną atmosferę *Strasznego dworu* wyczuli słuchacze od razu na premierze. Intencje librecisty i kompozytora były podkreślone tak wyraźnie, że zrozumiała je nawet bezduszna cenzura carska, która wkrótce po premierze zakazała wystawiania *Strasznego dworu*, a decyzję swoją cofnęła dopiero po kilku latach.

Premiera *Strasznego dworu* odbyła się 28 września 1865 r. Sukces dzieła był nadzwyczajny. Słuchacze byli do głębi poruszeni pięknem jego muzyki. Prasa jednak ograniczyła się do słów pochlebnych wprawdzie, lecz raczej dość chłodnych. Jedynie recenzent *Gazety Muzycznej i Teatralnej* z entuzjazmem podkreślił niezwykłą wartość dzieła, a sprawozdanie swoje zakończył gorącymi słowami: „Radzibyśmy każdego słuchacza z osobna poruszyć i przypomnieć mu: uważaj, jakie to piękne”.

W istocie, Moniuszko w *Strasznym dworze* osiągnął szczytowy punkt swojej twórczości. O ile w młodzieńczej *Halce* dał obraz malowany jakby szerokimi pociągnięciami pędzla, nie dbając nieraz o szczegóły, to tutaj wykazał mistrzowskie pogłębienie treści i formy, stwarzając prawdziwe arcydzieło. *Strasznym dwór* jest tworem jednolitym i znakomicie zbudowanym z punktu widzenia techniki operowej. Muzyka jego jest rdzennie polska i prawdziwie moniuszkowska. Dają się w niej zauważyć ślady wpływów współczesnych mu kompozytorów, są one jednak podporządkowane indywidualności twórczej

Moniuszki i służą jednej idei muzyczno-dramatycznej. Przykładem tego mogą być choćby pewne melodie związane z akcją, powtarzające się w ciągu opery kilkakrotnie w zależności od sytuacji scenicznej. Do nich należy motyw „ślubów kawalerskich”, „strachów”, domu rodzinnego i inne.

Niezwykle trafna jest w *Strasznym dworze* muzyczna charakterystyka poszczególnych osób i sytuacji, podziw też budzą sceny zespołowe, jak tercet *Cichy domku* (I akt), duet Stefana i Zbigniewa (III akt), kwartet córek miecznika i obu rycerzy (III akt), nie mówiąc o słynnym chórze kobiet *Spod igiełek kwiaty rosą* (II akt), mazurze (IV akt), czy imponującym finale II aktu. W całej operze rozsiane jest mnóstwo melodii niezwyklej piękności. W każdym akcie spotykamy też fragmenty, które niezależnie od roli jaką odgrywają w operze, są same w sobie najpiękniejszymi utworami w całej naszej literaturze wokalne: wystarczy tu wymienić chociażby poloneza miecznika, arię Stefana lub arię Skołuby.

Straszný dwór słusznie uważany jest za jedno z najwybitniejszych dzieł w naszym repertuarze operowym.

WŁODZIMIERZ POZNIAK

Wykonawca roli Zbigniewa w jednym z pierwszych przedstawień „Strasznego dworu”

STANISŁAW MONIUSZKO

STRASZNY DWÓR

Opera w 4 aktach (pięciu odsłonach)

LIBRETTO: JAN CHĘCIŃSKI

OBSADA:

Miecznik	ADAM SZYBOWSKI	Cześnikowa, ich stryjka	BARBARA MARCZYŃSKA
Hanna	TERESA GRYBOS		SONIA JASKUŁA
Jadwiga	DANUTA ŁOPATÓWNA	Maciej, stary sługa	ANTONI WOLAK
	TERESA WESSELY		
	HALINA SZYMAŃSKA	Skołuba, klucznik	STANISŁAW LACHOWICZ
Damazy,	JAN LACHOWSKI		ANDRZEJ PAŁOWSKI
	STEFAN STĄRZYK	Marta, klucznica	STANISŁAWA DYRAS
	JANUSZ ŻEŁOBOWSKI		GENOWEFA SZARBLEWSKA
Stefan	KAZIMIERZ MYRLAK	Grześ, parobczak	WIESŁAW KOLANKOWSKI
Zbigniew	WIESŁAW OCHMAN		WŁADYSŁAW PYŚ
	BOLESŁAW PAWLUS	Ochmistrzyni	STANISŁAWA DYRAS
	WINCENTY GŁODEK		
	TADEUSZ PODSIADŁO		

Luzacy, pachołkowie, towarzysze pancerni, wieśniacy i wieśniaczki, myśliwi, goście Miecznika

Rzecz dzieje się w pierwszej połowie XVIII w.

Dekoracje:
BOLESŁAW KAMYKOWSKI

Kostiumy:
WOJCIECH DŁUGOSZ

Choreografia:
HENRYK DUDA

Reżyseria:
JERZY RONARD BUJAŃSKI

Dyrygent:
ROMAN MACKIEWICZ

Asystenci scenografa:
ZUZANNA PIĄTKOWSKA
TADEUSZ GRONDAI

Kierownictwo muzyczne:
ROMAN MACKIEWICZ

Korepetytorzy:
IRENA BLAHACZKOWA
JAN GRABOWSKI

Inspicjent:
WIESŁAW KOLANKOWSKI

LIBRETTO:

AKT I

Odsłona 1. Scena przedstawia obóz towarzyszy pancernych, powracających z wyprawy wojennej. Wśród nich znajdują się dwaj bracia: Stefan i Zbigniew oraz ich stary sługa Maciej. Rycerze żegnają się z towarzyszami, aby powrócić do domu i „oręż swój zamienić na plug”. Układając plany na przyszłość, bracia postanawiają pozostać na zawsze w stanie bezzennym i śpiewają z zapalem „*Nie ma niewiast w nasze chacie, vivat semper wolny stan*”.

Odsłona 2. W dworku Stefana i Zbigniewa służba oczekuje przybycia paniczów. Po chwili zjawiają się oczekiwani młodzieńcy, uroczyste witani przez domowników. Głęboko wzruszeni powrotem do rodzinnego domu, obaj bracia wraz z Maciejem oddają się wspomnieniom (tercet *Cichy domku*) i powtarzają niedawno złożoną obietnicę. Nagle wpada służący, meldując o przyjeździe stryjenki cześnikowej. Bracia są przeżerażeni, gdyż znają dobrze ruchliwość stryjenki, która zawsze ma głowę pełną planów i umie je przeprowadzać z wielką energią. I rzeczywiście, cześnikowa zaledwie przywitała się z bratankami, już opowiada o kandydatkach, wybranych przez nią na żony dla nich. Bracia są jednak nieugięci wobec nalegań stryjenki. Teraz zaś chcą udać się do przyjaciela ich ojca, miecznika, aby odebrać złożone tam dla nich pieniądze. Cześnikowa wie, że miecznik ma dwie piękne córki, co może pokrzyżować jej plany matrymonialne, opowiada więc — aby odwieść bratanków od wyjazdu — że siedziba miecznika w Kalinowie nosi nazwę „Strasznego dworu”, gdyż w nim straszy. Rycerze śmieją się z tego, jednak opowiadanie cześnikowej wywarło silne wrażenie na zabobonnym Macieju.

AKT II

W dużej komnacie dworu kalinowskiego grupa kobiet i dziewcząt wyszywa wzorzyste serwety i przedzie len (chór: *Spod igiełek kwiaty rosną*). Jest wieczór sylwestrowy, toteż córki miecznika, Hanna i Jadwiga, postanawiają zabawić się wróżbami. Podczas przygotowań Jadwiga śpiewa dumkę (*Biegnie słuchać w lasy, w knieje*). Po chwili zjawia się totumfacki miecznika Damazy, wnosząc воск i miskę z wodą. Podczas sceny lania wosku dowiadujemy się, że Damazy pragnąłby poślubić którąkolwiek z córek miecznika, one jednak nie zwracają na niego uwagi. Zabiegi Damazego obserwuje miecznik, który rozwiewa od razu złudzenia poszukiwacza bogatej żony (aria miecznika *Kto z mych dziewczek serce*

której). Tę scenę przerywa przybycie cześnikowej, która wyprzedza bratanków, aby przedstawić ich przed miecznikiem jako zabobonnych tchórzów. Wobec tego miecznikówny postanawiają zabawić się kosztem przesądnych młodzieńców. Rozmowę przerywa przybycie myśliwych, którzy wiodą spór o to, kto zabił dziką: czy jeden z domowników miecznika, Skołuba, czy też któryś z przejeżdżających przypadkiem dwóch młodych szlachciców. Ale oto ci dwaj nadchodzą. Stefan i Zbigniew witają się z miecznikiem, a równocześnie myśliwi rozstrzygają spór, dochodząc do wniosku, że dzika zabił Maciej. Skołuba jest oburzony i postanawia zemścić się.

AKT III

Skołuba wprowadza Macieja do pokoju gościnnego i mówi, że w tej izbie straszy. Gdy ktoś obcy tu zamieszka, to dawno zepsuty zegar zaczyna o północy grać kuranty, a prababki miecznika wychodzą z płócien portretów (aria *Ten zegar stary*). Nadchodzą obaj panice, niebawem jednak na scenie pozostaje tylko Stefan. Marzy on o pięknych oczach Hanny i nie boi się, gdy stary zegar zaczyna grać kuranty (aria *Cicho dokoła*). Pojawia się znowu Zbigniew i w rozmowie z bratem wyznaje, że uległ urokowi Jadwigi. Rozmowie tej przysłuchują się obie panny ukryte za portretami. Gdy jednak zdradziły swą obecność, bracia wybiegają za nimi. Na scenie zostaje sam Maciej. Wtedy z zegara wysuwa się Damazy, który chciał również straszyć swoich konkurentów. Maciej jednak, gdy ma do czynienia z żywym człowiekiem, odzyskuje odwagę i zatrzymuje przemocą niefortunnego amanta, aż do przybycia swoich panów. Damazy stara się wywinąć z kłopotliwej sytuacji. Przyciśnięty do muru oświadcza, że dwór ten dlatego nazwano strasznym, gdyż powstał z krzywdy ludzkiej. Przejęci tą wiadomością bracia postanawiają opuścić Kalinów.

AKT IV

Młodzi rycerze pragną się pożegnać; miecznik sądzi, że powodem ich decyzji jest przestрах. Wtedy Maciej nie mogąc znieść takiego podejrzenia, powtarza opowiadanie, które usłyszał od Damazego. Do głębi oburzony miecznik oświadcza, że opowiadanie to jest kłamstwem. Nadjeżdżają goście, zwracając z drogi Damazego, który w obawie o konsekwencje swej intrygi chciał uciec. Odzyskuje jednak rezon i próbuje prosić o rękę najpierw jednej, potem drugiej córki miecznika. Ubiegają go jednak Stefan i Zbigniew. Miecznik oddaje swe córki rycerzom i wyjaśnia tajemnicę „Strasznego dworu”: pradziad obecnego dziedzica miał dziewięć córek i wszystkie wydał za mąż ku zazdrości mieszkających w okolicy panien, których matki nazwały wtedy Kalinów „Strasznym dworem”.

ZESPÓŁ ORKIESTRY

I skrzypce

1. Zdzisław Roesner
koncertmistrz
2. Anatoliusz Wasik
3. Eustachy Bruczkowski
4. Danuta Suchorowska
5. Leszek Skrobacki
6. Erwin Sitek
7. Czesław Pilawski
8. Stefan Solarczyk
9. Tadeusz Mirowicz

II skrzypce

1. Mieczysław Sliwiński
2. Roman Kozik
3. Władysław Skocz
4. Jan Wojcieszek
5. Zofia Patrońska
6. Józef Stańko
7. Kazimierz Filimowski
8. Tadeusz Lipka

Altówki

1. Leopold Łabus
2. Czesław Muszański
3. Mieczysław Satora
4. Michał Majka
5. Kazimierz Gulanowski

Wiolonczele

1. Tad. Kucharski —
koncertmistrz
2. Stanisław Stefański
3. Krystyna Guśpiel
4. Władysław Żmijowski
5. Zofia Grzymek

Kontrabasy

1. Bolesław Kolasa
2. Władysław Dubrawski
3. Jan Mitka

Flety

1. Edward Jaworski
2. Stanisław Węgrzyn
3. Danuta Bińczyska

Oboje

1. Kazimierz Korczyński
2. Wacław Stengl

Rożek angielski

1. Tadeusz Oracz

Klarnety

1. Ignacy Wyczyński
2. Stefan Siwiec
3. Stanisław Orczyk

Fagoty

1. Henryk Thiel
2. Damian Gryboś

Kontrfagot

1. Józef Pyrek

Trąbki

1. Bronisław Czech
2. Zygmunt Kunert
3. Tadeusz Jodłowski

Waltornie

1. Czesław Peciulewicz
2. Stefan Łabus
3. Edmund Polak
4. Józef Wróbel
5. Andrzej Bartnik

Puzony

1. Jan Przybylski
2. Andrzej Bigoś
3. Stanisław Siudyszewski

Tuba

1. Eugeniusz Kania

Perkusja

1. Zenon Korczowski
2. Emil Reindl
3. Ryszard Peller

Harfa

1. Helena Rostkowska

Fortepian i celesta

1. Krystyna Waldek
2. Jan Grabowski

Inspektor Orkiestry:

WŁADYSŁAW DUBRAWSKI

ZESPÓŁ CHÓRU

Soprany:

1. Karolina Bułat
2. Helena Jamrozek
3. Magdalena Kunowska
4. Celina Kowalik
5. Wisława Podhorecka
6. Krystyna Sablik
7. Maria Sapalska

Tenory:

16. Zbigniew Furmańczyk
17. Zbigniew Korzeniowski
18. Stanisław Mazur
19. Zenon Migacz
20. Karol Osak
21. Władysław Pyś
22. Józef Scisło

Alt'y:

8. Władysława Brainini
9. Stanisława Budziaszek
10. Stanisława Dyras
11. Zofia Dziedzic
12. Genowefa Krajewska
13. Janina Krzemień
14. Alina Staszewska
15. Leokadia Szeliga

Basy:

23. Henryk Beliczyński
24. Ignacy Ciołczyk
25. Wincenty Głodek
26. Bronisław Kaszyński
27. Tadeusz Korzeń
28. Andrzej Namaczyński
29. Zbigniew Radłowski

Inspektor Chóru:

WISŁAWA PODHORECKA

WYKONAWCY „MAZURA“

1. Mirosława Bachorz
2. Kazimiera Dąbrowicz
3. Teresa Dzięglówna
4. Maria Gidlewska
5. Anita Kiwiorska
6. Ewa Papée
7. Krystyna Truszkowska
8. Krystyna Żuczenia

1. Anatol Albrecht
2. Włodzimierz Apostolski
3. Jacek Heczko
4. Józef Kieljan
5. Witold Major
6. Józef Parużnik
7. Julian Tota
8. Włodzimierz Waruszyński

Inspektor baletu:

EWA PAPÉE

BIEŻĄCY REPERTUAR OPEROWY:

ST. MONIUSZKO: HALKA

ST. MONIUSZKO: STRASZNY DWÓR

K. SZYMANOWSKI: HARNASIE (balet)

K. SZYMANOWSKI: HAGITH

P. CZAJKOWSKI: ROMEO I JULIA (balet)

P. CZAJKOWSKI: FRANCESCA DA RIMINI (balet)

G. DONIZETTI: DON PASQUALE

G. ROSSINI: CYRULIK SEWILSKI

W. A. MOZART: UPROWADZENIE Z SERAJU

J. MASSENET: DON KICHOT

G. PUCCINI: MADAMA BUTTERFLY

G. PUCCINI: GIANNI SCHICCHI

G. PUCCINI: TOSCA

G. BIZET: CARMEN (w przygotowaniu)